

Țesătorii de speranță. Bunicii în Biblie
de Rosalba Manes
Prezentarea cărții de Gabriella Gambino,
Subsecretar al Dicasterului pentru Laici, Familie și Viață

Trăim într-un context demografic în care 12% din populația lumii are peste 60 de ani și mai mult de 700.000 de persoane au peste 100 de ani. Cu toate acestea, în cultura occidentală, prezența tăcută a vârstnicilor, cu viața lor lungă, este rareori apreciată pentru darurile sale, pentru bogăția sa, pentru memoria pe care o păstrează pentru noile generații. Gândiți-vă doar cât de populară este astăzi pe rețelele de socializare cultura îmbătrânirii, - care vede trecerea anilor ca pe o nonvaloare - întărită de acel ideal fictiv de perfecțiune hedonistă și narcisistă cu care sunt impregnate post-modernismul și piața.

Totuși, dacă Domnul ne-a făcut darul posibilității unei vieți lungi, înseamnă că această viață lungă trebuie să aibă o valoare profundă, înscrisă în economia mântuirii. Adică, trebuie să existe nu doar o valoare a persoanei vârstnice - pe care poate astăzi încă trebuie să învățăm să o scoatem la lumină în spațiul social și cultural - ci și o identitate a vârstnicului care să se traducă într-o misiune.

Acest mic volum de Rosalba Manes, în esența sa, este extraordinar în acest sens: pentru că cu un stil de narațiune simplu, dar oportun, și cu înțelepciune pedagogică, ne conduce la descoperirea modului în care fiecare bunic și bunică din Biblie a contribuit cu propria misiune de viață la istoria Mântuirii. La urma urmei, „omul este o ființă care povestește”, care are nevoie „să se îmbrace cu povești pentru a face să continue propria viață”¹, iar cu acest volum, Rosalba ne ajută să nu pierdem minunata moștenire a părinților noștri străvechi din Biblie. Povești ale familiilor, ale generațiilor care se succed, ale bărbaților și femeilor care se iubesc, care își doresc rodnicie și se încredințează Tatălui, fără pretenții.

Viețile lor ne arată că „istoria mântuirii este o promisiune divină de rodnicie”, care se realizează în fiecare persoană chiar și atunci când este înaintată în vârstă, „pentru ca rodul tău să rămână” (Ioan 15:16). În planurile lui Dumnezeu, acest lucru se întâmplă pentru că fiecare persoană, pentru a se realiza pe deplin, trebuie să fie generativă, să dea ceva din sine pentru un dincolo, pentru un altul care merge dincolo de sine. Un aspect pe care cititorul îl poate descoperi citind acest mic volum este importanța extraordinară a genealogiilor: liste de nume care încapsulează misiunea și vocația fiecărei persoane. Cu toții suntem tați sau mame de, copii de, frați de, dacă nu ar fi așa, nu am avea viața care ne vine de la alții. Gândiți-vă cât de important este pentru un copil sau un adolescent să poată răsfoi fotografiile bunicilor lor, ale strămoșilor lor. Cu toate acestea, astăzi, cu fotografiile digitale, puțini dintre noi au albume care reconstituie istoria familiei. Fotografiile digitale sunt în unitate, de fapt nimeni nu le poate răsfoi pentru a se opri asupra chipurilor, poveștilor, asemănărilor.

Dar într-o lume globalizată, în care familiile se mută de pe un continent pe altul și originile noastre sunt amestecate, este important să știm de unde venim pentru a ști unde să mergem (Sfântul Augustin), pentru a ști cine suntem. „Viața omului nu se reduce la destinul său personal, ci se extinde în descendența sa” (Weavers of Hope, p. 21). Isus însuși, încă de la o vârstă fragedă, și-a concentrat viața asupra moștenirii care urma să fie transmisă, asupra învățăturilor Tatălui său: „De ce mă căutați? Nu știți că eu trebuie să am grijă de lucrurile Tatălui meu?” (Lc 2:42).

Citind cartea lui Rosalba, m-am gândit din nou la frumusețea uneia dintre poruncile din Tablele Legii, capabilă să genereze o reflecție profundă asupra însuși sensului vieții noastre: „cinstește pe Dumnezeu tău”.

Legea, capabilă să genereze o reflecție profundă asupra însuși sensului vieții noastre: „cinstește pe tatăl tău și pe mama ta” (a patra poruncă). A onora în ebraică înseamnă „greutate”, valoare; a onora

1 Papa Francisc, Mesaj pentru Ziua a comunicațiilor sociale 2020

Înseamnă a recunoaște valoarea unei prezențe: cea a celor care ne-au născut la viață și la credință, și care nu sunt doar părinții noștri, ci și bunicii noștri și cei care ne-au precedat în generații. „Este porunca care conține un rezultat” - explică Papa Francisc² - astfel încât, prin onorarea celor care ne-au precedat să ne fie prelungite zilele și să fim fericiți (Deut 5:16). Realizarea unei vieți depline pentru noile generații depinde de recunoașterea prezenței și a bogăției care constituie pentru noi, bunicii și bătrânii. Iar această recunoaștere are corolarul său în respect, care este astfel dacă se exprimă în acceptarea, îngrijirea și aprecierea demnității lor. Nu doar valorificarea demnității vârstnicilor, ci a bătrâneții însăși, care este dar și valoare.

Sfântul Ioan Paul al II-lea a spus că bătrânețea se manifestă ca un „moment favorabil”, în care totul converge, astfel încât să putem înțelege sensul vieții și să dobândim „înțelepciunea inimii”³: adică acea „forță liniștită cu care se pune în ordine ceea ce se întâmplă în viață, se păstrează trecutul și aduce înaintea viitorul”, un fel de hotărâre care face viața densă, serioasă și prețioasă⁴. O înțelepciune care devine docilitate (docilis, docere, a învăța), adică o dispoziție de a învăța din experiență, lăsându-se, de asemenea, modelată de harul lui Dumnezeu. Așa cum spunea Romano Guardini: „ceea ce se creează atunci când absolutul și eternul pătrund în conștiință și din ea aruncă lumină asupra vieții”.

În declinul forțelor, vârstnicii, deși adesea mai puțin activi, pot radia: cu înțelepciune și experiență, ei pot face să se manifeste sensul lucrurilor. Dar cu o condiție: să nu fie plin de hybris, de acea aroganță și mândrie care îl fac să disprețuiască noile generații, ci în schimb și-a obișnuit inima cu prezența Domnului, cu Duhul care îl va face capabil să transmită legătura legământului cu Domnul („din tată în fiu”, Lc 1,50). Pentru că ceea ce reiese continuu din povestirile Bibliei este că omul singur nu poate face nimic.

Aș dori acum să mă opresc pe scurt asupra a două reflecții pe care acest volum le poate provoca și care pot avea relevanță pentru viața noastră practică: prima este că bunicii fac parte din Poporul lui Dumnezeu și au o misiune specifică chiar și la vârsta lor. La urma urmei, povestirile din Biblie ne învață că în fiecare persoană în vârstă care îl întâlnește pe Cristos există o invitație reînnoită de a redescoperi sensul propriului botez⁵ într-o etapă specială a vieții și într-o triplă direcție:

- a. De a redescoperi uimirea în fața misterului iubirii și eternității lui Dumnezeu;
- b. De a depăși concepția răspândită a unui Dumnezeu judecător care pedepsește, și de a descoperi în schimb relația cu Dumnezeul iubirii milostive;
- c. De a fi actori ai noii evanghelizări și de a transmite Evanghelia, deoarece persoanele în vârstă, cu darurile lor, sunt chemate să fie misionari. Chiar și când sunt slabi, de fapt, cei care sunt avansați în vârstă pot deveni instrumente ale istoriei mântuirii pentru altcineva: un nepot, o noră, un prieten în vârstă singur.

Acest mesaj trebuie să fie transmis noilor generații. Trebuie să creăm condițiile concrete pentru ca să existe cu adevărat un schimb de daruri între generații. Acest lucru ne ajută să ne pregătim copiii pentru o viață de serviciu și de dialog cu bunicii lor, astfel încât într-o zi să poată accepta înaintarea în vârstă, scăderea puterii și să aibă ei înșiși o bătrânețe frumoasă.

2 Papa Francisc, Cateheze despre porunci (19.09.2018)

3 Giovanni Paolo II, Scrisoare către bătrâni, 1 octombrie 1999.

4 Romano Guardini, *Le età della vita*, Vita e Pensiero, 2015, p. 55 (*Die Lebensalter. Ihre ethische und pädagogische Bedeutung*, 1957).

5 Cfr. Pontificium Consilium Pro Laicis, *La dignità dell'anziano e la sua missione nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 1998.

A doua scurtă reflecție este că omul care îmbătrânește nu se apropie de sfârșit; mai degrabă, el trebuie să se apropie de Dumnezeu și de misterul veșniciei (ca Eleazar). Confrunțați cu trecerea timpului, buncii au o nevoie urgentă de a descoperi că viața lor nu se îndreaptă „spre un abis întunecat”⁶, ci se îndreaptă spre o întâlnire plină de bucurie cu Domnul. În oboseala de a trăi în vremea noastră, cât de important este ca buncii să fie însoțiți spiritual, să primească vestirea speranței și să-l redescopere pe Cristos care își îndeplinește și își ține promisiunile, care nu dezamăgește niciodată, ci ne surprinde cu iubirea sa.

Problema, de fapt, nu este cât de mult trăim, așa cum spune pe bună dreptate Rosalba, ci cum murim, deoarece moartea este un vâl care dezvăluie calitatea vieții noastre. Chiara Corbella în testamentul său spiritual către fiul său Francisc a scris că singura modalitate de a nu ne teme de moarte este să ne îndrăgostim de viața veșnică, să învățăm să avem o inimă atât de mare încât să primim Eternitatea deja în această viață a noastră. Buncii trebuie să fie capabili să aibă cheia veșniciei... pentru că al nostru este un destin al bucuriei, care se naște din fidelitatea lui Dumnezeu, din darul rodniciei, din împlinirea promisiunii sale mereu, pentru fiecare dintre noi.

În Bula de indicare a Jubileului din acest an, Papa Francisc scrie: „Fiecare are nevoie să recupereze bucuria de a trăi”⁷, inclusiv buncii și bătrânii. Nimeni nu se poate „mulțumi cu a supraviețui sau a trăi”, lăsându-se satisfăcut doar de realitățile materiale sau mai rău, atunci când lipsesc, lăsându-se copleșit de singurătate și pustietate. În orice caz, de fapt, chiar și buncii și bătrânii au nevoie și ei de două mari daruri, pentru a se face „pietre sigure”, pe care să se poată sprijini „noile pietre”: credința și bucuria pentru a fi transmise noilor generații.

Spun acest lucru pentru că nu este deloc de la sine înțeles, mai ales în societățile mai avansate, că persoanele în vârstă au darul credinței, care este condiția prealabilă pentru adevărata bucurie. Este adevărat că în multe biserici ei sunt singurii prezenți la slujbele liturgice, dar câți sunt? Bătrânii din lume sunt mulți, însă bisericile noastre sunt pe jumătate goale. Mulți dintre ei au suferit efectele secularizării, exact așa cum le suferim noi, și poartă rănilor existențiale. Și ei trebuie să fie îngrijiți spiritual, și nu doar afectiv sau material.

Cât de important este, de fapt, să construim o grijă pastorală pentru persoanele în vârstă, pentru a nu neglija nici evanghelizarea lor; iar acolo unde sunt deja evanghelizați, să redescoperim demnitatea lor bapțială și valoarea pe care o pot aduce comunității ecleziale și familiilor. „Să valorificăm comoara care sunt, experiența lor de viață, înțelepciunea de care sunt purtători și contribuția pe care o pot aduce. Aceasta este un angajament pentru comunitatea creștină și societatea civilă, chemate să lucreze împreună pentru alianța dintre generații”. Iar Papa continuă: „Adresez un gând special buncilor, care reprezintă transmiterea credinței și a înțelepciunii de viață către generațiile tinere. Fie ca ei să fie susținuți de recunoștința copiilor lor și de iubirea nepoților lor”⁸. Dar cât de greu este să cultivi relațiile intergeneraționale în contexte culturale în care vârstnicii fie pretind să fie considerați tineri, fie, mai rău, sunt izolați și abandonați. Aceleași contexte în care, de altfel, tinerii adesea nu sunt înțeleși, într-o lume în schimbare rapidă care îi obligă să își neglijeze rădăcinile și se uită doar înainte, ca și cum identitatea lor nu ar fi și rezultatul unei istorii care trebuie înțeleasă. E esențial să lucrăm împreună pentru a aduce tinerii și bătrânii în dialog în viața de zi cu zi.

Trebuie să acționăm pentru a transforma cultura indiferenței și a lepădării într-o cultură a întâlnirii, a ascultării și a dialogului. Există cel puțin două generații, aparent îndepărtate, care trebuie să învețe să se privească cu uimire, recuperând memoria și rădăcinile, pe de o parte, și încrederea și bucuria de a trăi, pe de altă parte. „Viitorul este făcut de tineri și bătrâni împreună; curaj și memorie, împreună” - a spus Papa Francisc.

6 Francesco, *Spes non confundit*, Bula de convocare a Jubileului Ordinar al Anului 2025, nr. 19.

7 *Spes non confundit*, nr. 9.

8 *Spes non confundit*, n. 14.

În Italia, Ziua Bunicilor este sărbătorită de Ziua Îngerilor Păzitori: 2 octombrie. Nu cred că este o coincidență, dacă ne gândim că în Evanghelie sunt îngerii care anunță lumii bucuria nașterii lui Isus: cuvântul euangèlion (anunț) poartă în el cuvântul àngelos, înger. Arătându-se păstorilor îngerul le spune: „Nu vă temeți, eu vă evanghelizez (anunț) o mare bucurie”. La fel cum va fi îngerul care va anunța Învierea. Și întotdeauna un înger să anunțe nașterea Mariei lui Ana și Ioachim, bunicii lui Isus - ne spune Evanghelia apocrifă a Sfântului Iacob - și Mariei concepția imaculată a lui Isus. Iată la ce sunt chemați bătrânii cu viața lor lungă: ca niște îngeri, să îl vestească pe Cristos pe care l-au experimentat în inimile lor, care a cântărit în viața lor și i-a schimbat cursul.

În acest sens, a fi bunic este un titlu onorific fructuos, care are în sine o sarcină: aceea de a însoți fluxul vieții prin succesiunea generațiilor, predând darurile tinerilor, dar într-un mod generativ. Știu acest lucru din experiență. Când devii bunică, Domnul îți cere să să crești mai mult, să faci un pas în plus pentru a crește în maternitate față de copilul tău și să-l lași să meargă cu familia lui, mai mult decât ai făcut până în acel moment. Domnul ne cheamă cu blândețe să creștem, să fim mai generoși. Pentru că în realitate acel pas în plus este un pas înapoi pentru a-l lăsa pe acest fiu să-și construiască viața. Trebuie să-l încredințați încă o dată Tatălui și să-l nașteți definitiv către vocația sa. În ultimă instanță aceasta este misiunea bunicilor: ei transmit viața, credința, ei păzesc tradiția și cu auctoritas-ul lor pot crește (augere) inimile celor mici și să-i ajute să-și îndrepte privirea spre Autorul vieții adevărate, Tatăl.

Trebuie să devenim bătrâni recunoscători față de viață și față de Dumnezeu, bătrâni care știu să insufle curaj și speranță tinerilor, martori ai credinței care știu să ceară iertare și să ierte răul pentru a schimba viitorul în bine pentru noile generații. Dar toate acestea nu pot fi improvizate, ele depind în primul rând de noi și se construiește zi de zi, de când suntem tineri: având grijă de inima noastră, păstrând demnitatea noastră baptismală și hrănind-o cu Cristos în fiecare zi.